

גמ' ב"ק (יז): - בתר מעיקרא אלזינן או בתר תבר מנא אזלינן

רב דניאל שטיין

א. רמב"ם (פ"ז חו"מ הי"ב) - הזורק כלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו כלים וקדם אחר ושברו במקל כשהוא באויר קודם שיגיע לארץ, הרי זה האחר פטור שלא שבר אלא כלי שסופו להשבר מיד בודאי ונמצא כשובר כלי שבור ואין זה כגורם, וכן כל כיוצא בזה פטור. [מגיד משנה (שם) - ומתוך לשון רבינו נראה שהזורק חייב אם הכלי אינו שלו וכ"מ מתוך מה שכתב למעלה וכן עיקר].

ב. רמב"ן מלחמות ה' (יא: בדפי הרי"ף) - והא דקאמר' בגמ' ותפשוט ליה מדרבה הכי פירושא תפשוט דבתר בסוף אזלינן מדאמר רבה ובא אחר ושברו במקל פטור ולא אמר הראשון חייב דאי ס"ד בתר מעיקרא אזיל הל"ל הראשון חייב ואשמועינן רבותא ולא לימא דשני פטור דשני אפ' אזלת בתר בסוף פטור כיון שסופו להשבר ואין לו דמים עכשיו אלא ודאי מדאיצטריכא ליה פטורא דשני ש"מ דראשון נמי פטור דבתר בסוף אזלינן.

ג. רא"ש (פ"ב סי' ט"ז) - ורש"י פ' שזרקו בעל הכלי. לפי שהיה קשה לו למה לא פירש רבה דין הזורק. ולא נהירא דמילתא דפשיטא היא דפטור המשבר דאבידה מדעת היא. ועוד היכי פשיט מהכא דבתר מעיקרא אזלינן אפילו אי אזלינן בתר בסוף פטור דאבידה מדעת היא והוי כאילו הפקירוהו בעלים. הלכך בזרקו אחר מיירי וכיון דמפרש רבה טעמא משום דמנא תבירא תבר ממילא ידענא דהזורק חייב כיון דבודאי היה עומד לישבר.

ד. חי' הגרנ"ט (סי' קכ"ו) - ועיקר האיבעיא תלוי הוא אם חיוב מזיק הוא גם במזיק שווי החפץ או רק את החפץ עצמו.

ה. קצות החושן (סי' ש"צ ס"ק א') - אמנם מדברי הרא"ש נראה דגם בזורק חץ אזלינן בתר מעיקרא, שכתב בפרק כיצד הרגל (סי' ב') גבי התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י חייב ז"ל, ואף על גב דגבי דרסה על הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר אסיקנא לעיל כרבה דבתר מעיקרא אזלינן, הכא לא אזלינן בתר מעיקרא אלא אחר המקום שנעשה בו הנזק דגלי קרא ברגל ובער בשדה אחר (שמות כב, ד) והביעור היה בחצר הניזק עכ"ל. ואי נימא לחלק בין זרק חץ לזרק כלי א"כ מאי קשיא ליה מדרבה דהא התם התיזה ברה"ר דאינו אלא צרורות והו"ל זורק חץ, אלא ודאי דהרא"ש אינו מחלק בין זורק חץ לזורק כלי וכו'. וכן משמע מדברי הנ"י פרק כיצד הרגל (י, א בדפי הרי"ף) גבי אשו משום חציו ז"ל, ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות כו', לא קשיא שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותו שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דא"כ הו"ל למיפטריה דאנוס הוא כו', וה"נ אם מת קודם שהספיק להדליק את הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסיו דהא קרי כאן כי תצא אש (שמות כב, ה) כו', אלא כמאן דאדליק מעיקרא ע"ש. ומשמע מזה דגבי חץ נמי הו"ל כאילו אתעבד מעשה.

ו. גמ' שבת (ד.) - הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה.

ז. רש"ש שבת (עג.) - והנה אם לקט הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע כיון דלא נתקיימה מחשבתו וד"ז יש ללמוד מבעיא דרבב"א בריש מכילתין דאם רודהו קודם שנאפה פטור וכו', והנה בזרע משמע דחייב אף דההשרשה לא תהיה אלא בחול וכו', ומזה נ"ל דכן האופה בשבת עם חשיכה חייב אף דאין שהות שתגמר אפייתו בעוד יום.

ח. ס' מנחת חינוך (מ' רח"צ, ומ' ל"ט במוסד השבת) - הכלל דחייב על העשייה והמלאכה כאחד אם נעשה בשבת אבל באחד מהם אינו חייב בשבת וכו', א"כ אפשר לומר דגם בשויו"ט אינו עובר על הזריעה רק אם נשרש בקרקע ואינו חייב על העשייה רק אם נשרש אח"כ כמו אופה דאינו חייב על דבוקו בתנור רק אם נאפה אח"כ, ה"נ דבנשרש חייב על העשייה, ואם תיכף לאחר שזרע נטל הזרע מן הארץ ולא הניח לשרש אפשר דאינו חייב. אך זה אינו דאם נאמר דעיקר הזריעה היינו בהשרשה א"כ אם זרע בשבת ונשרש אח"כ בחול לא יהיה חייב כמו אופה וכו' א"כ היאך חייב משום זרע דממה נפשך אם זרע בחול וזמן הקליטה יהיה בשבת ודאי פטור אליבא דכ"ע כמו כל המלאכות דמותר מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת וכו' א"כ נפל ד"ז דזרע ונוטע בבירא היאך משכחת לה דחייב הא נשרש בחול. עכצ"ל דיש חילוק בשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל אף דנתן לתוך התנור אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע ע"ג קרקע הוי זרע וכו' א"כ לפ"ז אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב דהרי נגמרה מלאכתו בזריעה לחוד וע"ז חייבה התורה.

ט. ס' ארץ הצבי (סי' ו' אות ד') - והנה האחרונים נחלקו במניח פת בתנור בשבת ולא קרמו פניה עד מוצאי שבת, אם חייב או לא, ובפשוטו נראה דתליא בהך פלוגתא, דלפי סברת הנמק"י דכל העושה מעשה עכשיו ועפ"י כח אחר מעורב בו עתיד לימשך ממנו איזו מלאכה, חשיב כאילו כבר נעשית כל המלאכה מעכשיו, א"כ יוצא דבשם הפת בתנור בשבת, וקרמו פניה במוצא"ש חשיב כאילו נעשית כל האפיה בשבת, וצ"ל חייב, משא"כ לפי התירוץ השני, ששוב אין הכרח לומר כחידושו של הנמק"י, וכאשר טען הרב קצה"ח שיש ראשונים החולקים בזה אסברת הנמק"י, א"כ ממילא אין הכרח לומר שיהיה חייב בכה"ג, ומסתבר טפי לומר שיפטר.